

Corsaris, fesols i evacuats: un torrenc al setge de Barcelona (1713)

Montserrat Flores Juanpere
Historiadora i arxivera

La tardor de 1713, en el context del final de la guerra de Successió i durant els mesos que van transcórrer des de la caiguda del Camp de Tarragona en mans dels borbònics i la fi del setge de Barcelona, se situa un episodi que un torrenc va protagonitzar entre Barcelona, València, Cambrils i Torredembarra.

L'hem conegut a través d'un plet que es va jutjar setmanes després a Barcelona, a la Reial Audiència, mentre la ciutat resistia el setge per no caure en mans de les tropes borbòniques. L'expedient del plet es conserva a l'Arxiu de la Corona d'Aragó (fons Reial Audiència, sèrie de Plets Civils, núm. 18364). En vam tenir notícia gràcies a l'avis del company historiador Pedro Otiña i l'hem pogut contextualitzar gràcies a les notícies sobre Torredembarra aportades pel recent article de Joaquim Nolla Aguilà¹ i per l'arxivera Núria Canyelles Vilar.

UN PATRÓ DE TORREDEMBARRA

No sabem si voluntàriament o no, el patró torrenc Marc Coll es va trobar embolicat en una acusació de col·laboració amb les tropes borbòniques, després d'haver estat empresonat per un vaixell corsari. Els detalls els coneixem llegint les declaracions del mateix Marc Coll i de les altres persones que van intervenir en el judici.

¹ Nolla Aguilà, Joaquim. "16 de juliol de 1713. Marc històric de la batalla de Torredembarra". *A Recull de Treballs*, núm. 14 (Centre d'Estudis Sinibald de Mas, Torredembarra, 2013), p. 5-27

Aspecte actual de la zona de l'Esquirol, amb la desembocadura de la riera de Maspujols

L'expedient, però, no dona dades personals sobre ell. No sabem quina edat tenia ni quina havia estat la seva actuació i activitat fins a aquell moment. Possiblement el podem identificar amb el Marc Coll, mariner de Torredembarra, que apareix diverses vegades a la documentació notarial d'aquests anys² comprant diferents vinyes a Altafulla i, també, una botiga vora mar, anomenada L'Estarada. Potser era ell mateix o bé un fill seu amb el mateix nom, ja que els documents notariais parlen d'un Marc Coll, major. I també el podríem identificar amb el Marc Coll, mariner, que el 1726 va pagar una part de la dot de la seva filla Eulàlia, que s'havia casat amb un altre mariner torrenc, Francesc Oliver.

DE TORREDEMBARRA AL PORT DE L'ESQUIROL

Segons les declaracions que tant l'acusació com la defensa van presentar durant el plet, el mes d'octubre de 1713 el torrenc Marc Coll estava navegant amb la seva embarcació, un llondro, per la costa del Camp; un llondro era una nau de vela llatina que anava impulsada també a rem. Malauradament, no consta cap altre detall del llondro, ni tan sols el seu nom.

² Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona. Fons de la parròquia de Sant Pere de Torredembarra. *Manual del doctor Palliser (1707-1733)*. Consultable en línia a www.ahat.cat

Durant la seva navegació va passar pel port de l'Esquirol, un indret a la desembocadura de la riera de Maspujols que almenys des de feia un segle s'utilitzava per embarcar i desembarcar mercaderies aprofitant els diversos avantatges que oferia.

En primer lloc, l'orografia subaquàtica formava una fondalada on els navegants podien ancorar les seves embarcacions. En segon lloc, a través del llit de la riera aquestes mercaderies es podien transportar fàcilment per terra cap a l'interior de la comarca i enllaçar amb els camins que portaven a Reus, a Tarragona i a Tortosa. I, en tercer lloc, aquest punt formava la frontera oest del terme de Vilafortuny amb el de Cambrils (ara es troba en ple terme de Cambrils, perquè des de 1842, Vilafortuny en forma part), la qual cosa el situava fora dels límits on calia pagar la lleuda per les mercaderies desembarcades. A més, se situava lluny dels nuclis habitats, amb la qual cosa se sospita que sovint devia servir per a l'entrada i sortida de mercaderies de contraban.

CAPTURAT PELS CORSARIS

A l'Esquirol, el llondro va ser interceptat i capturat pel patró corsari Ermenegild Funullós, de Vinaròs, a bord del seu xabec anomenat Nostra Senyora del Roser; també corresponia a un tipus de nau de vela llatina, amb tres arbres, que habitualment era usada a la Mediterrània per al tràfic de cabotatge.

No ens ha d'estranyar la presència d'un corsari a les nostres costes, ja que molts navegants combinaven l'activitat comercial habitual amb la pirateria legal ocasional contra les embarcacions de països enemics, si comptaven amb el permís oficial (anomenat "patent de cors") per fer-ho. Dit d'una altra manera, a diferència dels pirates, els corsaris no eren persones fora de la llei, sinó que a més de fer expedicions comercials, de tant en tant atacaven vaixells de països enemics, amb la qual cosa contribuïen a la política exterior del país mentre obtenien beneficis de les captures.

De fet, aquest va ser el motiu pel qual es va començar el plet contra Marc Coll. Després de capturar el llondro, el corsari Ermenegild Funullós el va conduir fins a Barcelona, on la Reial Audiència havia de dictaminar si la captura havia estat legal i si Funullós es podia quedar amb l'embarcació i el seu contingut. Per això el dia 11 de desembre tots dos, presents a Barcelona, van començar a declarar al voltant de la càrrega i la trajectòria del llondro.

L'ACUSACIÓ CONTRA MARC COLL

Però, què havia fet d'il·legal Marc Coll? L'acusació que Funullós va llençar contra ell era “per venir aquell y son càrrech del Regne de València”.

És a dir, el va acusar que en ple setge de Barcelona havia navegat fins a una mar (la del regne de València i també la del Camp de Tarragona) que des de 1707 ja era territori en mans borbòniques: “en lo mes de octubre proppassat, antes y vuy, lo mar adjacent en lo regne de València, lo mar adjacent en lo cap dit de l'Esquirol y lo mar adjacent en la Torra den Barra, regne de Cathalunya, han estat, estavan y vuy estan baix la obediència del enemich”.

I no només això: va anar a desembarcar al cordó del “enemich en lo cap del riu de Llobregat”, des de València havia tornat fins a Catalunya i havia portat mercaderies a les tropes borbòniques que estaven assetjant Barcelona a l'alçada de la desembocadura del riu Llobregat.

Ras i curt, Funullós acusava Marc Coll d'haver-se passat a l'enemic amb el seu xabec i d'haver-lo usat per donar suport alimentari a les tropes.

Tot plegat, ho demostrava ensenyant la documentació del lloadro, on havia quedat constància dels ports on havia carregat i descarregat mercaderies. Demanava quedar-se l'embarcació, tots els seus arreus (les veles i la resta de parament de la nau), els diners que portava i, també, una partida de “monjetas” que s'havien trobat a bord.

MARC COLL ES DEFENSA: DE TRAÏDOR A VÍCTIMA

La versió que el patró torrenc Marc Coll va explicar durant el judici és ben diferent. Refusava les acusacions de traïció i es defensava com a víctima de la guerra. Coll va explicar que, mentre es trobava a Barcelona, el general Antoni de Villarroel (que dirigia la defensa de la ciutat com a màxima autoritat militar) li va donar un passaport que l'autoritzava a transportar per mar una família de València i les seves pertinences. D'aquesta manera, Coll es presentava com un navegant organitzant un viatge al servei d'una família (de la qual no es diu el nom) que pretenia sortir del setge i salvar la seva vida. No va explicar si va trobar algun problema per part dels borbònics, però sembla que l'evacuació i lliurament de la família (en un port valencià que no especifica) es va fer amb èxit.

Segons la narració de Marc Coll, la situació es va tòrcer després de deixar la família: va ser interceptat per les tropes borbòniques, que el van obligar a carregar una partida d'ordi i portar-la a les tropes que estaven assetjant Barcelona pel sud.

Marc Coll, doncs, sostenia que la seva col·laboració amb les tropes borbòniques havia estat a la força. Malgrat tot, reconeixia que li havien pagat una certa quantitat, amb la qual havia comprat les mongetes blanques (fesols, en la denominació habitual al Camp de Tarragona) “per aportar-las en sa casa en la Torra den Barra”. No havia fet voluntàriament res il·legal, doncs. Per això demanava que li tornessin el vaixell i la càrrega i el compensessin per les pèrdues i perjudicis soferts.

LA SITUACIÓ D'UN TERRITORI OCUPAT

Entre els dies 11 de desembre de 1713 i 22 de gener de 1714, ambdues parts van exposar els seus arguments. La defensa de Marc Coll va demanar inútilment, almenys dues vegades, que fossin admesos testimonis, la qual cosa fou refusada pel jutge.

Malauradament, no sabem com va acabar el plet, ja que els expedients de la Reial Audiència no contenen mai la sentència i tampoc no es conserven els llibres de sentències d'aquell any.

Tampoc tenim més arguments per saber si Marc Coll havia actuat amb plena honestetat o no. Cal que entrem en el terreny de les hipòtesis i ens preguntem si el movia una intenció temerària o havia aprofitat el desgavell inherent a tota guerra per fer negocis pel seu compte: ambdues actituds han estat prou freqüents en els contextos de guerra al llarg de la història.

Sens dubte, contra Marc Coll hi ha el fet sospitós que tota la mar per on havia transcorregut el seu viatge estava controlada per les tropes borbòniques. Això incloïa la costa del sud de Catalunya, un territori que des de l'estiu de 1713 era en mans dels borbònics malgrat els enfrontaments que en diferents moments, després del lliurament de Tarragona i de la batalla de Torredembarra, es van produir entre les tropes ocupants i els militars del país en llocs com la Canonja o Falset. També cal que ens preguntem què hi feia el llondro a l'Esquirol, si (tal com declarava) tornava des del Llobregat cap a Torredembarra. Pot ser que hi hagués anat precisament a comprar els fesols que li van trobar? O pretenia fer-hi algun altre negoci?

Pel que fa a la situació concreta de Torredembarra en aquells mesos posteriors a la batalla, el plet sembla insinuar que l'ocupació borbònica de la vila devia ser ben sòlida, perquè Marc Coll pensava arribar-hi amb el seu llondro passat de bàndol. També podem suposar que els aliments no hi devien abundar, ja que Marc Coll va córrer tant de perill per portar-hi el carregament de fesols.

A la vegada, aquest plet ens aporta una nova notícia sobre la part marítima del setge de Barcelona (en concret, sobre l'aprovisionament de les tropes), molt menys coneguda que el posicionament de tropes i trinxeres a terra, que ha estat ben estudiat i divulgat els darrers temps.

En qualsevol cas, aquest episodi ens parla dels intents de la població de sobreviure a la guerra, de salvar les seves vides, aconseguir menjar i, potser també, de treure algun rendiment personal del moment convuls que s'estava vivint. És interessant per tots aquests components que hi apareixen i, també, perquè aporta una mica de llum davant la poca documentació que coneixem al Camp de Tarragona en aquells mesos.

Reus, 29 de setembre de 2014

L'Esquirol va ser durant segles un punt estratègic. Al segle XIX s'hi va construir una torre de telegrafia òptica que es veu a la imatge.